

Сравнителноправна уредба на договарянето в полза на трето лице в гражданските кодекси от ХХ век

Comparative Legal Regulation of Contracting in Favor of a Third Party in The Civil Codifications of the 20-th Century

Светослав Иванов¹

SUMMARY

The article examines the achievements of 20th century codifications in the regulation of stipulation in favour of a third party contract, by virtue of which a third party (beneficiary) acquires a right or benefit from the agreement of the promisee and the promisor in Switzerland, Austria (amendment of 1916), Italy, Greece, Poland, Portugal, Serbia, the Netherlands, Russia, the draft of Principles Of European Contract Law.

KEYWORDS

Stipulation In Favour of a Third Party (Beneficiary); Promisee (Stipulator); Promisor; Comparative Civil Law

¹ Светослав Иванов, доктор по право, хоноруван преподавател, ЮФ, УНСС, районен съдия в Районен съд – гр. Ботевград, e-mail: svetoslav.iv.ivanov@gmail.com, България (Svetoslav Ivanov, JD, part-time Asst. Prof., Faculty of Law of the University of National and World Economy, District Judge at the District Court – Botevgrad, e-mail: svetoslav.iv.ivanov@gmail.com, Bulgaria).

Настоящото изследване проследява достиженията на големите кодификации от XX и началото на XXI в. при уредбата на *stipulatio in favorem tertii* (договаряне или уговаряне в полза на трето лице). Според него третото лице (бенефициер) придобива право или някаква благо от уговорката (стипулацията) на страните. Те съответно се наричат уговарящ (стипулант) и обещаел (промитент). Започва се със гражданските кодекси от първата половина на XX в. в Швейцария от 1911 г. (*n*^o 1), Австрия, където е въведена една новела от 1916 г. (*n*^o 2), Италия от 1942 г. (*n*^o 3) и в Гърция от 1946 г. (*n*^o 4). При сравнителното изясняване на уредбата на договарянето в полза на друг през втората половина миналия век се разглеждат законниците на Полша от 1964 г. (*n*^o 6), Португалия от 1966 г. (*n*^o 7), Сърбия от 1991 г. (*n*^o 8), Нидерландия от 1992 г. (*n*^o 9), Русия от 1996 г. (*n*^o 10) и проектът за принципи на европейското договорно право (ПЕДП) (*n*^o 11).

1. ШВЕЙЦАРСКО ОБЛИГАЦИОННО ПРАВО (OBLIGATIONENRECHT, OR), 1911 г.

В швейцарския Граждански кодекс, Глава V², OR от 1911 г. „договорът в полза на трето лице“ (Vertrag Zugunsten eines Dritten) е уреден в една обща (лаконична³) (чл. 112, ал. 1 – 3) и една особена (чл. 113) разпоредба, като се доближава повече до романските (срвн. чл. 1411 и сл. Сс, *n*^o § 3), отколкото до германските (срвн. §§ 328 и сл. BGB, § 3, *n*^o § 34), кодекси.

Чл. 112 (1) Този, който, действайки от свое име, се е уговорил в полза на трето лице, има право да иска да се изпълни на трето лице⁴.

(2) Третото лице или неговите наследници имат право да искат изпълнение, ако такова е било намерението на страните или е обичай в практиката⁵.

(3) В този случай уговарящият не може да освободи обещаеля, щом третото лице е уведомило обещаеля за намерението си да упражни право си⁶.

² Bundesgesetz vom 30. März 1911 betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Fünfter Teil: Obligationenrecht).

³ Срвн. К. Zweigert, H. Kötz (Auth.). Т. Weir (Tr.). *An Introduction to Comparative Law. 3rd Ed.* New York – Oxford, Clarendon Press, 1998, p. 461.

⁴ „Hat sich jemand, der auf eigenen Namen handelt, eine Leistung an einen Dritten zu dessen Gunsten versprechen lassen, so ist er berechtigt, zu fordern, dass an den Dritten geleistet werde“.

⁵ „Der Dritte oder sein Rechtsnachfolger kann selbständig die Erfüllung fordern, wenn es die Willensmeinung der beiden ändern war, oder wenn es der Übung entspricht“.

⁶ „In diesem Falle kann der Gläubiger den Schuldner nicht mehr entbinden, sobald der Dritte dem letzteren erklärt hat, von seinem Rechte Gebrauch machen zu wollen“.

Чл. 113 Ако работодател е застрахован по задължителна застраховка и работникът платил не по-малко от половината от застрахователната премия, вземането за обезщетение от застраховката е на разположение само на работника⁷.

2. АВСТРИЙСКИ ABGB ОТ 1812 Г., РЕД. ОТ 1916 Г.

Макар че съставителите на кодекса от началото на XIX в. са консервативно настроени към възможността да се договаря за друго (срвн. § 881, ред. към 01.01.1812 г.), от началото на XX в. обаче уредбата на *Verträge zugunsten Dritter* в ABGB след една новела (RGBl. № 69/1916 г.) е вече по-модерна⁸ и открояваща се. Тя съдържа диспозитивно правило, насочено към момента на придобиването на собствеността от „третото лице“ (*der Dritte*) – бенефициер, стипулация между „праводателя“ – уговарящия, за който не се среща легален термин в ABGB, но, обикновено, се зове в науката и практиката „приемащият обещанието“ (*der Versprechensempfänger*), и „обещаващия“ (*der Versprechende*), наричан още „правоприемника“ (*der Übernehmer*) – обещателя, в § 881, ал. 3.

§ 881 Договор в полза на трето лице

(1) Ако някой уговори друг да обещае престация в полза на трето лице, може да иска тя да бъде изпълнена на третото лице⁹.

(2) Дали и в кой момент третото лице пряко придобива правото да взиска изпълнение от обещателя трябва да се прецени от споразумението и естеството и целта на договора. В случай на съмнение третото лице придобива пряко право, ако престацията е предназначена основно за негова полза¹⁰.

(3) При отсъствие на друга уговорка престацията, обещана от правоприемника на трето лице в случай на прехвърляне на [собственост върху] вещи, трябва да се смята за придобита от третото лице с предаването на вещите¹¹.

⁷ „Wenn ein Dienstherr gegen die Folgen der gesetzlichen Haftpflicht versichert war und der Dienstpflichtige nicht weniger als die Hälfte an die Prämien geleistet hat, so steht der Anspruch aus der Versicherung ausschließlich des Dienstpflichtigen zu“.

⁸ Вж. Zweigert, Kötz (1998), p. 461.

⁹ „Hat sich jemand eine Leistung an einen Dritten versprechen lassen, so kann er fordern, daß an den Dritten geleistet werde“.

¹⁰ „Ob und in welchem Zeitpunkt auch der Dritte unmittelbar das Recht erwirbt, vom Versprechenden Erfüllung zu fordern, ist aus der Vereinbarung und der Natur und dem Zwecke des Vertrages zu beurteilen. Im Zweifel erwirbt der Dritte dieses Recht, wenn die Leistung hauptsächlich ihm zum Vorteile reichen soll“.

¹¹ „Das Recht auf die bei einer Gutsabtretung vom Übernehmer zugunsten eines Dritten versprochenen Leistungen gilt mangels anderer Vereinbarung dem Dritten als mit der Übergabe des Gutes erworben“.

§ 882 (1) Ако третото лице се откаже от придобитото по договора право, правото се счита за непридобито¹².

(2) Обещателят има право да прави възражения, произтичащи от договора, и срещу третото лице¹³.

3. ИТАЛИАНСКИ CODICE CIVILE (с. с.) ОТ 1942 Г.

Член 1411, ал. 1 с. с. от 1942 г. е посветен на „договора в полза на трето лице“ (*contratto a favore di terzi*).

Уговорката в полза на трето лице е действителна, ако уговарящият **има интерес**¹⁴.

Интересът може да бъде и „морален“ (*di natura morale*¹⁵) както при намерение за дарение от единия съпруг в полза на другия¹⁶. Макар от съвременна перспектива изискването за интерес в чл. 1411, ал. 1 *i. f.* да е анахронично, защото разумният не стипулира, без да има полза от това (§ 3, *n*^o 33⁶), италианските автори пишат немалки трактати по темата и накрая приемат, че бенефициерът не става страна в договора.

Чл. 1411 (2) Ако не е уговорено противното, третото лице придобива право срещу обещаателя по силата на уговорката. Тази уговорка обаче може да бъде отменена или лицето заменено от уговарящия, докато третото лице не заяви, дори и пред обещаателя, че желае да се ползва от нея¹⁷.

Юриспруденцията в Италия приема, че „третото лице“ (*il terzo*) придобива правото и то както облигационно, така и вещно, директно по силата на уговорката в негова полза¹⁸. Положението му обаче е „нестабилно“, защото може да се откаже от правото в негова полза, а и стипулантът би могъл да го замени или премахне, докато „бенефициерът“ (*il beneficiario*) не заяви, било на „уговарящия“ (*il stipulante*), било на „обещаателя“ (*il promittente*), желанието си да се ползва от правото, както сочи чл. 1411, ал. 3.

¹² „Weist der Dritte das aus dem Vertrag erworbene Recht zurück, so gilt das Recht als nicht erworben.“

¹³ „Einwendungen aus dem Vertrage stehen dem Versprechenden auch gegen den Dritten zu.“

¹⁴ „E' valida la stipulazione a favore di un terzo, qualora lo stipulante vi **abbia interesse**“.

¹⁵ Вж. в този смисъл, напр. Решение № 3869/24.10.1956 г. и Решение № 2663/12.07.1976 г., I г. о. на ит. ВКС (Corte Suprema di Cassazione, CSC).

¹⁶ К. Zweigert, Н. Kötz (1998), р. 463.

¹⁷ „Salvo patto contrario, il terzo acquista il diritto contro il promittente per effetto della stipulazione. Questa però può essere revocata o modificata dallo stipulante, finché il terzo non abbia dichiarato, anche in confronto del promittente, di volerne profittare“.

¹⁸ Цит. по: L. Tramontano (a cura), *Codice civile: Dottrina, giurisprudenza, esempi pratici. 21a ed.* Piacenza, La Tribuna, 2022, р. 277.

Чл. 1411 (3) В случай на отмяна на уговорката или на отказ на третото лице да ползва от нея, изпълнението остава в полза на уговарящия, освен ако друго не произтича от волята на страните или естеството на договора¹⁹.

Последната хипотеза е налице, когато договорът е сключен с оглед на личността на бенефициера. Когато уговорката не е била отменена от стипуланта, нито бенефициерът се е отказал от нея, стипулантът не разполага с иск срещу промитента²⁰: вземането е на бенефициера.

Чл. 1412 (1) Ако вземането трябва да бъде изпълнено на трето лице след смъртта на уговарящия, последният може да отмени облагата и със завещателно разпореждане и въпреки че третото лице е заявило, че желае да се възползва от нея, освен ако в последния случай уговарящият се е отказал писмено от правото си да я отмени²¹.

(2) Вземането трябва да бъде изпълнено в полза на наследниците на третото лице, ако то е умряло преди уговарящия, при условие че ползата не е отменена или уговарящият не е предвидил друго²².

Разумът, мотивирал съставителите на с. с. в чл. 1412 да предвидят възможност стипулантът да „отнеме“ благото от наследниците на третото лице, е да не се заобиколи по този начин забраната за договорите върху неоткрити наследства (чл. 458). Когато третото лице участва пряко в договарянето между влогодателя и влогоприемателя и последният е обещал **на третото лице**, че след смъртта на влогодателя ще върне вещта на третото лице, не е налице уговорка в полза на друг, а влог, по който „**третото лице**“ е типична страна²³, защото то е участвало в сключването му лично, т.е. не черпи правата си от „чужда“ уговорка в негова полза.

Последната разпоредба е **чл. 1413**.

Чл. 1413 Обещателят може да противопостави на третото лице възраженията, основани на договора, от който третото лице черпи правото си,

¹⁹ „In caso di revoca della stipulazione o di rifiuto del terzo di profittarne, la prestazione rimane a beneficio dello stipulante salvo che diversamente risulti dalla volontà delle parti o dalla natura del contratto“.

²⁰ Така РЕШЕНИЕ № 649/09.03.1973 г., I г. о. на ит. ВКС.

²¹ „Se la prestazione deve essere fatta al terzo dopo la morte dello stipulante, questi può revocare il beneficio anche con una disposizione testamentaria e quantunque il terzo abbia dichiarato di volerne profittare, salvo che, in quest'ultimo caso, lo stipulante abbia rinunciato per iscritto al potere di revoca“.

²² „La prestazione deve essere eseguita a favore degli eredi del terzo se questi premuore allo stipulante, purché il beneficio non sia stato revocato o lo stipulante non abbia disposto diversamente“.

²³ В този смисъл: Решение № 8335/17.08.1990 г., II г. о. на ит. ВКС.

но не и тези, основани на други отношения между обещаателя и уговарящия²⁴.

Пример за възражение по чл. 1413, противопоставимо на бенефициера, е това, че стипулантът не е платил за услугата на промитента и последният отказва изпълнението ѝ правомерно (*exceptio non adimpleti contractus*, чл. 1460). Друг пример – „застраховачият“ (работодател) не плаща застрахователната премия и застрахователят разваля договора за застраховка в полза на работниците. Искът на работника срещу застрахователя за обезщетение се отблъсква успешно с възражение за развален договор по чл. 1454²⁵. Обратното, обещаателят не може да прихване (чл. 1241 и сл.) задължението си към третото лице с вземане към уговарящия от непозволено увреждане (чл. 2043 и сл.).

4. ГРЪЦКИ ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΟΤ 1946 Γ.

„Договорът за трето лице“ (Σύμβαση υπέρ τρίτου) е уреден в чл. 410 – 415 от гръцкия Αστικός Κώδικας (ΑΚ) от 1946 г. Макар и последовател на германското гражданско право, гръцкият законодател в случая изоставя някои от разрешенията на § 328 и сл. BGB (§ 4, n° 34⁶), като просто пропуска да ги възпроизведе на съответното място.

Чл. 410 Ако някой приеме обещание престиране на трето лице, той може да иска от обещалия да плати на третото лице²⁶.

Чл. 411 Третото лице има право да иска престирането направо от този, който е обещал, ако такава воля на договорящите произтича от договора или от естеството и целта му²⁷.

Чл. 412 Когато третото лице, което има право да изисква пряко престиране, е заявило на обещаателя, че ще упражни правото си, получателят на обещанието не може да го освободи от задължението му²⁸.

²⁴ „Il promittente può opporre al terzo le eccezioni fondate sul contratto dal quale il terzo deriva il suo diritto, ma non quelle fondate su altri rapporti tra promittente e stipulante“.

²⁵ По този начин: Опр. № 40783/20.12.2021 г., Трудово отделение на ит. ВКС.

²⁶ „Αν κάποιος δεχτεί υπόσχεση παροχής υπέρ τρίτου, μπορεί να απαιτήσει να καταβάλει στον τρίτο αυτός που υποσχέθηκε“.

²⁷ „Ο τρίτος έχει το δικαίωμα να απαιτήσει την παροχή απευθείας απ' αυτόν που υποσχέθηκε, αν προκύπτει τέτοια θέληση των μερών που έχουν συμβληθεί ή αυτό συνάγεται από τη φύση και το σκοπό της σύμβασης“.

²⁸ „Εφόσον ο τρίτος που έχει το δικαίωμα να απαιτήσει απευθείας την παροχή δήλωσε προς αυτόν που υποσχέθηκε ότι θα ασκήσει το δικαίωμά του, ο δέκτης της υπόσχεσης δεν μπορεί να τον απαλλάξει από την υποχρέωσή του“.

Чл. 413 Ако третото лице с изявлението си до обещаателя се откаже от правото си, произтичащо от договора, това право се смята за непридобито²⁹.

Чл. 414 Този, който е обещал, има право от договора да възразява срещу третото лице³⁰.

5. ПОЛСКИ КОДЕКС CYWILNY OT 1964 Г.

В чл. 393 от полския Kodeks cywilny (КС) също се урежда този договор.

§ 1 Ако в договора е уговорено, че длъжникът ще изпълни [някаква] полза на трето лице, това лице, освен ако в договора не е предвидено друго, може да иска направо от длъжника изпълнение на уговорената полза³¹.

§ 2 Уговорката относно задължението за предоставянето на полза на трето лице не може да бъде отменена или променена, ако третото лице е заявило пред някоя от страните, че иска да се възползва от уговорката³².

§ 3 Длъжникът може да предяви възражения по договора и срещу трето лице³³.

С Решение от 08.05.2009 г. на АС в гр. Варшава (I Аса 1284/08, LEX № 1120066) ползата за третото лице може да бъде отменена само по взаимно съгласие на стипуланта и промитента, тъй като това било изменение на сключения договор. Полският ВС с Решение от 02.04.2008 г. (III CSK 299/07, LEX № 393875) намира, че ако длъжникът (P) не изпълни задължението си към третото лице (B) или пък го изпълни неточно, независимо от претенциите на това лице (B) към длъжника (P), кредиторът (S) може да поиска обезщетение от длъжника (P) за непълното или неточно изпълнение с оглед на отношението му на покритие. Стипулантът също така има иск за обезщетение за вредите, претърпени от укоримото поведение на длъжника, което обаче не било довело до разваляне на валут-

²⁹ „Αν ο τρίτος με δήλωσής του προς αυτόν που υποσχέθηκε αποποιήθηκε το δικαίωμά του που πηγάζει από τη σύμβαση, το δικαίωμα αυτό θεωρείται ότι δεν αλοκτήθηκε“.

³⁰ „Αυτός που υποσχέθηκε έχει το δικαίωμα να αντιτάξει και απέναντι στον τρίτο ενστάσεις από τη σύμβαση“.

³¹ „Jeżeli w umowie zastrzeżono, że dłużnik spełni świadczenie na rzecz osoby trzeciej, osoba ta, w braku odmiennego postanowienia umowy, może żądać bezpośrednio od dłużnika spełnienia zastrzeżonego świadczenia“.

³² „Zastrzeżenie co do obowiązku świadczenia na rzecz osoby trzeciej nie może być odwołane ani zmienione, jeżeli osoba trzecia oświadczyła którejkolwiek ze stron, że chce z zastrzeżenia skorzystać“.

³³ „Dłużnik może podnieść zarzuty z umowy także przeciwko osobie trzeciej“.

ното отношение. В полската теория се приема, че даден договор, сключен в полза на кредитора, може да бъде изменен *post factum* в полза на трето лице³⁴.

6. ПОРТУГАЛСКИ CÓDIGO CIVIL ОТ 1966 Г.

„Договорът в полза на трето лице“ (o contrato a favor de terceiro) е регламентиран в чл. 443 – 451 от португалския Código Civil (CC) от 1966 г. От сравнителноправна гледна точка това може би е една от най-подробните уредби на института в романския правен кръг. Страните по договора на португалски са съответно o terceiro, o promitente, o promissário.

Чл. 443, ал. 1: Чрез договор една от страните може да поеме пред друга, която има в обещанието интерес, достоен за правна защита, задължението да извърши престация в полза на **трето лице**, извън сделката; страната, която поема задължението, се нарича **обещател**, а договарящата страна, на която е направено обещанието, се нарича **уговарящ**³⁵.

Предметът на договарянето в полза на другото е ясно посочен в чл. 443, ал. 2, като включва както облигационни права и задължения, така и вещни права.

„С договор в полза на трето лице страните имат възможност и за опрощаване на дългове или прехвърляне на вземания, както и за учредяване, изменение, прехвърляне или погасяване на вещни права“³⁶.

Какви са „правата на третото лице и уговарящия“ (Direitos do terceiro e do promissário), отговаря чл. 444, ал. 1. Тук отношението възниква между лицето, което иска обещанието, „уговарящ“ (promissário), и това, което го дава, „обещаващ“ (promitente).

(1) Третото лице, в полза на което е уговорено обещанието, придобива правото на престация, независимо от приемането³⁷.

³⁴ Двете решения са цит. по: A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian. *Zobowiązania: Część ogólna*. Seria akademicka. Wyd. 4, Warszawa, Wolters Kluwer, 2021, s. 210.

³⁵ „Por meio de contrato, pode uma das partes assumir perante outra, que tenha na promessa um interesse digno de protecção legal, a obrigação de efectuar uma prestação a favor de terceiro, estranho ao negócio; diz-se promitente a parte que assume a obrigação e promissário o contraente a quem a promessa é feita.“

³⁶ „Por contrato a favor de terceiro, têm as partes ainda a possibilidade de remitir dívidas ou ceder créditos, e bem assim de constituir, modificar, transmitir ou extinguir direitos reais“.

³⁷ „O terceiro a favor de quem for convencionada a promessa adquire direito à prestação, independentemente de aceitação.“

(2) Уговарящият има право да иска изпълнение на обещанието и от обещателя, освен ако договарящите страни желаят друго³⁸.

(3) Когато е обещано за освобождаване на обещателя от дълг към трето лице, само това лице има право да взиска изпълнение на обещанието³⁹.

В чл. 445 е уредена „Престацията в полза на неопределени лица“ (Prestações em benefício de pessoa indeterminada).

чл. 445 Ако облагата е уговорена в полза на неопределен кръг хора или в обществен интерес, правото да я претендира принадлежи не само на уговарящия или неговите наследници, но и на субектите, овластени да защитават въпросните интереси⁴⁰.

Понеже правото, което третото лице получава, не преминава през имуществото на стипуланта, а възниква по силата на самата стипуляция, в чл. 446 са уредени правата на наследниците на последния спрямо това благо.

Чл. 445 (1) Нито наследниците на уговарящия, нито субектите, посочени в предходния член, могат да се разпореждат с правото да се престира или да разрешават, каквато и да е, промяна на предназначението му⁴¹.

(2) Когато изпълнението стане невъзможно по причини, дължащи се на обещателя, наследниците на уговарящия, както и субектите, овластени да изискват изпълнение на изпълнението, имат право да взискат съответното обезщетение за уговорения предмет⁴².

Трябва да се приеме, че наследниците на стипуланта и лицата по чл. 445, в т.ч. и бенефициерът, могат да развалят договора поради виновно неизпълнение от страна на длъжника (срвн. чл. 432 и сл.).

³⁸ „O promissário tem igualmente o direito de exigir do promitente o cumprimento da promessa, a não ser que outra tenha sido a vontade dos contraentes“.

³⁹ „Quando se trate da promessa de exonerar o promissário de uma dívida para com terceiro, só àquele é lícito exigir o cumprimento da promessa“.

⁴⁰ „Se a prestação for estipulada em benefício de um conjunto indeterminado de pessoas ou no interesse público, o direito de a reclamar pertence não só ao promissário ou seus herdeiros, como às entidades competentes para defender os interesses em causa“.

⁴¹ „Nem os herdeiros do promissário, nem as entidades a que o artigo anterior se refere, podem dispor do direito à prestação ou autorizar qualquer modificação do seu objecto“.

⁴² „Quando a prestação se tome impossível por causa imputável ao promitente, têm os herdeiros do promissário, bem como as entidades competentes para reclamar o cumprimento da prestação, o direito de exigir a correspondente indemnização, para os fins convencionados“.

Чл. 447 (1) Третата страна може да отхвърли обещанието или да се присъедини към него⁴³.

(2) Отказът се извършва чрез изявление до уговарящия, който трябва да го съобщи на обещаателя; ако виновно не го направи, той носи отговорност спрямо последния⁴⁴.

(3) Присъединяването се извършва чрез изявление както към уговарящия, така и към обещаателя⁴⁵.

Присъединяването няма конститутивно действие – арг. от чл. 444, ал. 1. Неговото значение е, че прави неотменима от стипуланта уговорката *inter vivos* в полза на бенефициера.

Чл. 448 (1) Освен ако не е уговорено друго, обещанието е отменимо, докато третото лице не изрази своето [изявление за] присъединяване или докато обещаателят е жив, в случай на обещание, което трябва да бъде изпълнено след смъртта му⁴⁶.

(2) Правото на отказ принадлежи на уговарящия; ако обаче обещанието е направено в интерес на двамата дарители, отмяната зависи от съгласието на обещаателя⁴⁷.

Възраженията, които промитента може и тези, които не може да противопостави на бенефициера, са посочени в чл. 449.

Чл. 449 Всички средства за защита, произтичащи от договора, са противопоставими на третото лице от страна на обещаателя, но не и тези, които произтичат от други отношения между обещаателя и уговарящия⁴⁸.

Чл. 450 (1) Само по отношение на приноса на уговарящия в предоставянето на [облагата на] третото лице са приложими разпоредбите, отнасящи се до съпоставянето, привнасянето и намаляването на дарения и Павловия иск⁴⁹.

⁴³ „O terceiro pode rejeitar a promessa ou aderir a ela“.

⁴⁴ „A rejeição faz-se mediante declaração ao promitente, o qual deve comunicá-la ao promissário; se culposamente deixar de o fazer, é responsável em face deste“.

⁴⁵ „A adesão faz-se mediante declaração, tanto ao promitente como ao promissário“.

⁴⁶ „Salvo estipulação em contrário, a promessa é revogável enquanto o terceiro não manifestar a sua adesão, ou enquanto o promissário for vivo, quando se trate de promessa que haja de ser cumprida depois da morte deste“.

⁴⁷ „O direito de revogação pertence ao promissário; se, porém, a promessa foi feita no interesse de ambos os outorgantes, a revogação depende do consentimento do promitente“.

⁴⁸ „Meios de defesa oponíveis pelo promitente São oponíveis ao terceiro, por parte do promitente, todos os meios de defesa derivados do contrato, mas não aqueles que advenham de outra relação entre promitente e promissário“.

⁴⁹ „Só no que respeita à contribuição do promissário para a prestação a terceiro são aplicáveis as disposições relativas à colação, imputação e redução das doações e à impugnação pauliana“.

С Решение от 10.01.2017 на Върховния съд на Португалия⁵⁰ е прието, че в случай на осигурителни плащания на (S) към дадено пенсионно-осигурително дружество (P) с уговорката, че ако приживе (S) не се е възползвал от вземането към (P), то след смъртта му главницата ще се дължи „директно на бенефициерите, като не преминава през активите на уговарящия (S), нито следователно представлява част от [неговото] наследство“; наследниците обаче могат да искат „съпоставянето, привнасянето и намаляването“ на дарения само за това, което S реално е платил на P (срвн. чл. 2104 и сл. и 2168 и сл. СС, засягат се институти, подобни на т.нар. „запазена част“ в българското наследствено право: чл. 28 и сл. ЗН).

Чл. 450 (2) Ако посочването на третото лице е направено от щедрост, се прилагат съответно правилата, свързани с отмяната на дарения поради неблагодарност на надарения⁵¹.

Отмяната на дарения на това основание е уредена в чл. 974.

Чл. 451 (1) Ако престацията на трето лице трябва да бъде направена след смъртта на уговарящия, се предполага, че едва след смъртта на уговарящият третото лице придобива правото върху нея⁵².

(2) Ако обаче третото лице умре преди уговарящия, неговите наследници се призовават на негово място да придобиването на обещаното⁵³.

7. СРЪБСКИ ЗАКОН О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА ОТ 1991 Г.

В Сърбия уговорката „в полза“ (у корист) на „трето лице“ (треће лице) е уредена в чл. 149 – 152 от техния „Закон за облигационните отношения“ (Закон о облигационим односима) от 1991 г., като страните по договора се наричат „уговарящ“ (уговарач) и „длъжник“ (дужник).

Чл. 149 (1) Когато някой уговори вземане от свое име в полза на трето лице, третото лице придобива собствено и пряко право

⁵⁰ Вж. Решение от 10.01.2017 по гр. д. № 2303/12.2YXLSB-B.L1.S1, 6. р. на Supremo Tribunal de Justiça.

⁵¹ „Se a designação de terceiro for feita a título de liberalidade, são aplicáveis, com as necessárias adaptações, as normas relativas à revogação das doações por ingratidão do donatário“.

⁵² „Se a prestação a terceiro houver de ser efectuada após a morte do promissário, presume-se que só depois do falecimento deste o terceiro adquire direito a ela“.

⁵³ „Se, porém, o terceiro morrer antes do promissário, os seus herdeiros são chamados em lugar dele à titularidade da promessa“.

срещу длъжника, освен ако уговорено друго или произтичащо от обстоятелствата по сделката⁵⁴.

(2) Уговарящият има право да иска от длъжника да изпълни на трето лице договореното в негова полза⁵⁵.

Чл. 150 (1) Уговарящият облага за трето лице може да я отмени или измени, докато третото лице заяви, че приема договореното в негова полза⁵⁶.

(2) Ако е уговорено длъжникът да изпълни това, което се е задължил в полза на трето лице, едва след смъртта на уговарящия, последният може дотогава, дори и с завещателното си разпождане, да отмени уговорката за третото лице, ако не следва друго от самия договор или от обстоятелствата⁵⁷.

Чл. 151 Длъжникът може да посочи пред третото лице всички възражения, които има срещу уговарящия въз основа на договора, с който е уговорена ползата за третото лице⁵⁸.

Чл. 152 Ако трето лице се откаже от уговорката в негова полза или уговарящият я отмени, ползата принадлежи на уговарящия, освен ако е уговорено друго или то произтича от естеството на работата⁵⁹.

8. НИДЕРЛАНДСКИ BURGERLIJK WETBOEK ОТ 1992 Г.

В нидерландския BW от 1992 г. *stipulatio in favorem tertii* е уредена в чл. 6:253 и сл. „Споразумение в полза на трето лице“ (*Derdenbeding*) по един лаконичен и ясен начин. Като особеност на тази уредба следва се изтъкне, че, от една страна, в ал. 1 се определят както „същинската“,

⁵⁴ „Кад неко уговори у своје име потраживање у корист трећег, трећи стиче сопствено и непосредно право према дужнику, ако није што друго уговорено или не произилази из околности посла“.

⁵⁵ „Уговарач има право захтевати да дужник изврши према трећем оно што је уговорено у корист тог трећег лица“.

⁵⁶ „Уговарач користи за трећег може је опозвати или изменити све док трећи не изјави да прихвата оно што је уговорено у његову корист“.

⁵⁷ „Ако је уговорено да ће дужник извршити оно на шта се обавезао у корист трећег тек после смрти уговарача, овај може све дотле, па и својим тестаментом, опозвати корист уговорену за трећег, ако из самог уговора или из околности не произилази што друго“.

⁵⁸ „Дужник може истаћи трећем све приговоре које има према уговарачу по основу уговора којим је уговорена корист за трећег“.

⁵⁹ „Ако трећи одбије корист која је уговорена за њега, или је уговарач опозове, корист припада уговарачу, ако што друго није уговорено или не произилази из природе посла“.

така и „несъщинската“ уговорка в полза на трето лице, а от друга, правото се придобива от третото лице не *ex stipulatu*, а чрез приемането му⁶⁰.

Чл. 6:253 (1) Споразумението поражда право за трето лице да иска изпълнение от една от страните или да се облагодетелства от споразумението по друг начин срещу една от тях, ако то съдържа уговорка в този смисъл и третото лице е **приело** уговорката⁶¹.

(2) До приемането ѝ уговорката може да бъде отменяна от този, който я е направил⁶² [Срвн. и чл. 6:219 BW].

(3) Приемането или отмяната на уговорката се прави чрез изявление, отправено до една от другите две участващи страни.⁶³

(4) Ако уговорката е неотменима и е направена безвъзмездно за третото лице, тя се счита за приета, ако е станала известна на третото лице и не е била отхвърлена от него незабавно⁶⁴.

Съгласно възприетата акцептираща теория (чл. 6:254, ал. 1) нидерландският BW постановява, че приемането на облагата от третото лице има обратно действие (*ex tunc*), но само дотолкова, доколкото това съответства с целта на договора (ал. 2). Обратното действие на акцепта от бенефициера прави така, че на практика различията между конфирмационната теория и ученето за приемането да са незначителни.

Чл. 6:254 (1) След като третото лице приеме клаузата, то се смята за страна по споразумението.

⁶⁰ Отмененият чл. 1353 BW от 1838 г., независимо от реципирането му от чл. 1121 C. civ. от 1804 г., отм. ред., се тълкувал по различен начин. C. civ. е възприел конфирмационната теория, популярна във Франция като „теорията на създаването на пряк иск“ (*théorie de la création directe de l'action*). Според нея третото лице придобива правото директно в патримониума си от момента на уговорката между уговарящия и обещаателя. В контекста на BW това се е разбирало в полза на учението на „приемането“. Третото лице придобива правото, едва след като акцептира уговорката в негова полза, *de lege lata* чл. 6:253, ал. 1 *i. f.* BW. Срвн. J. Hallebeek, J. H. Dondorp (Eds.). *Contracts for a third-party beneficiary. A historical and comparative account*. Legal History Library, No. 1. Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publisher, 2008, p. 147 – 148.

⁶¹ „Een overeenkomst schept voor een derde het recht een prestatie van een der partijen te vorderen of op andere wijze jegens een van hen een beroep op de overeenkomst te doen, indien de overeenkomst een beding van die strekking inhoudt en de derde dit beding aanvaardt“.

⁶² „Tot de aanvaarding kan het beding door degene die het heeft gemaakt, worden herroepen“.

⁶³ „Een aanvaarding of herroeping van het beding geschiedt door een verklaring, gericht tot een van de beide andere betrokkenen“.

⁶⁴ „Is het beding onherroepelijk en jegens de derde om niet gemaakt, dan geldt het als aanvaard, indien het ter kennis van de derde is gekomen en door deze niet onverwijld is afgewezen“.

(2) Ако това е в съответствие с целта на уговорката, то може да черпи права от нея и по отношение на периода преди приемането.

Правото на замяна на бенефициера с друго (четвърто) лице или със самия стипулант е уредено в чл. 6:255, а проблемът кому принадлежи правото на иск, на бенефициера или на стипуланта, е разрешен в чл. 6:256, и то по много елегантен начин:

Чл. 6:255 (1) Ако уговорката в полза на трето лице няма действие спрямо това трето лице, лицето, което е направило уговорката, може да посочи или себе си, или друго трето лице като правоимаща страна.

(2) Смята се, че той се е посочил като правоимаща страна, ако му е даден разумен срок за посочване от лицето, от което е уговорено изпълнението, и той не е направил никакво посочване в рамките на този срок.

Чл. 6:256 Страната, която е направила уговорка в полза на трето лице, може да иска изпълнение за трето лице, освен ако третото лице възрази срещу това.

9. КВЕБЕКСКИ CODE CIVIL ОТ 1994 Г.

Членове 1444 – 1450 от квебекския СС от 1994 г. представят модерна уредба на института „уговорка за другиго“ (*la stipulation pour autrui*). В чл. 1444 е прогласена възможност да се стипулира в полза на другиго (ал. 1) и правото, т.е. вземането, което бенефициерът придобива срещу промитента (ал. 2):

Чл. 1444 (1) С договор може да се уговаря в полза на трето лице⁶⁵.

(2) Тази уговорка предоставя на третото ползващо се лице правото да взиска изпълнение на обещаното задължение направо от обещаателя⁶⁶.

Чл. 1445 засяга въпроса за не/определеността на третото лице при „поемането на задължението“ (*in obligationem*) и „при изпълнението“ му (*in solutionem*).

„Не е необходимо третото ползващо се лице да бъде определено или да съществува към момента на уговорката; достатъчно е то да е определимо към този момент и да съществува към момента,

⁶⁵ „On peut, dans un contrat, stipuler en faveur d’un tiers“.

⁶⁶ „Cette stipulation confère au tiers bénéficiaire le droit d’exiger directement du promettant l’exécution de l’obligation promise“.

в който обещаелят трябва да изпълни задължението в негова полза⁶⁷.

Отменяемостта на уговорката в полза на друг е уредена в три разпоредби:

Чл. 1446 Уговорката е отменяема, *докато* третото ползващо се лице не е уведомило уговарящия или обещаеля за желанието си да я приеме⁶⁸.

Чл. 1447 (1) Само уговарящият може да отмени уговорката; не могат нито наследниците му, нито кредиторите му⁶⁹.

(2) Той обаче не може да направи това без съгласието на обещаеля, когато последният има интерес да запази уговорката⁷⁰.

Чл. 1448 (1) Отмяната на уговорката има действие от момента, в който бъде уведомен обещаелят, освен ако не е направена със завещателно разпореждане, в който случай поражда действие от откриването на наследството⁷¹.

(2) Отмяната ползва уговарящия или неговите наследници при липса на ново посочване на ползващо се лице⁷².

Чл. 1449 се отнася до заявлението на бенефициера, че желае да се ползва от правото, в т.ч. и след смъртта на стипуланта:

Чл. 1449 Третото, ползващо се лице и неговите наследници могат действително да приемат уговорката и след смъртта на уговарящия или на обещаеля⁷³.

Възраженията на промитента срещу бенефициера също са уредени.

⁶⁷ „Il n'est pas nécessaire que le tiers bénéficiaire soit déterminé ou existe au moment de la stipulation; il suffit qu'il soit déterminable à cette époque et qu'il existe au moment où le promettant doit exécuter l'obligation en sa faveur“.

⁶⁸ „La stipulation est révocable aussi longtemps que le tiers bénéficiaire n'a pas porté à la connaissance du stipulant ou du promettant sa volonté de l'accepter“.

⁶⁹ „Seul le stipulant peut révoquer la stipulation; ni ses héritiers ni ses créanciers ne le peuvent“.

⁷⁰ „Il ne peut, toutefois, le faire sans le consentement du promettant, lorsque celui-ci a un intérêt à ce que la stipulation soit maintenue“.

⁷¹ „La révocation de la stipulation prend effet dès qu'elle est portée à la connaissance du promettant, à moins qu'elle ne soit faite par testament, auquel cas elle prend effet dès l'ouverture de la succession“.

⁷² „La révocation profite au stipulant ou à ses héritiers, à défaut d'une nouvelle désignation de bénéficiaire“.

⁷³ „Le tiers bénéficiaire et ses héritiers peuvent valablement accepter la stipulation, même après le décès du stipulant ou du promettant“.

Чл. 1450 Обещаващият може да противопостави на третото, ползващо се лице от възраженията, които е могъл да предяви срещу уговарящия⁷⁴.

10. Руски ГК от 1996 г.

Чл. 430 ГК на РФ от 1996 г. с неговите четири алинеи е единствената разпоредба в руското право относно „договора в полза на трето лице“ (договор в пользу третьего лица), като страните се наричат „кредитор“, „должник“ и „третъе лице“.

Чл. 430 (1) Договор в полза на трето лице е договор, в който страните са се уговорили, че длъжникът се задължава да изпълни задължението си не на кредитора, а на посочено или непосочено в договора трето лице, което има право да изисква от длъжника изпълнение на задължението в негова полза⁷⁵.

(2) Ако не е предвидено различно в закон, други правни актове или договор от момента, в който трето лице изрази намерението си към длъжника да упражни правото си по договора, страните не могат да прекратяват или променят сключения от тях договор без съгласието на третото лице⁷⁶.

(3) Длъжникът по договора има право да направи възражения срещу вземането на трето лице, които би могъл да направи срещу кредитора⁷⁷.

(4) В случай че трето лице се е отказало от предоставеното му по договора право, кредиторът може да упражни това право, освен ако това противоречи на закона, на други правни актове и на договора⁷⁸.

⁷⁴ „Le promettant peut opposer au tiers bénéficiaire les moyens qu’il aurait pu faire valoir contre le stipulant“.

⁷⁵ „Договором в пользу третьего лица признается договор, в котором стороны установили, что должник обязан произвести исполнение не кредитору, а указанному или не указанному в договоре третьему лицу, имеющему право требовать от должника исполнения обязательства в свою пользу“.

⁷⁶ „Если иное не предусмотрено законом, иными правовыми актами или договором, с момента выражения третьим лицом должнику намерения воспользоваться своим правом по договору стороны не могут расторгать или изменять заключенный ими договор без согласия третьего лица“.

⁷⁷ „Должник в договоре вправе выдвигать против требования третьего лица возражения, которые он мог бы выдвинуть против кредитора“.

⁷⁸ „В случае, когда третье лицо отказалось от права, предоставленного ему по договору, кредитор может воспользоваться этим правом, если это не противоречит закону, иным правовым актам и договору“.

11. PRINCIPLES OF EUROPEAN CONTRACT LAW ОТ 2000 Г.

Stipulation in Favour of a Third Party е посветен чл. 6:110 от Principles of European Contract Law (PECL) от 2000 г. Разпоредбата е кратка, точна и ясна, в противовес на кн. II, чл. 9:301 DCFR (*n° 15*).

Чл. 6:110 (1) Трето лице може да иска изпълнение на договорна задължение, когато неговото право да направи това е било изрично уговорено между уговарящия и обещаателя, или когато таква съгласие трябва да бъде извлечено от целта на договора или обстоятелствата по случая⁷⁹.

(2) Ако третото лице се откаже от правото на изпълнение правото се счита като никога да не е било придобивано от него⁸⁰.

(3) Уговарящият може чрез уведомление до обещаателя да отмени правото на изпълнение на третото лице, освен ако (а) третото лице е получило уведомление от уговарящия, че правото е направено неотменимо, или (б) обещаелят или уговарящият са получили уведомление от третото лице, че последното е приело правото⁸¹.

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Brzozowski, A., Jastrzębski, J., Kaliński, M., Skowrońska-Bocian, E. *Zobowiązania: Część ogólna. Seria akademicka. Wyd. 4.* Warszawa, Wolters Kluwer, 2021.

Hallebeek, J., Dondorp, J. H. (Eds.). *Contracts for a third-party beneficiary. A historical and comparative account.* (Legal History Library; No. 1). Leiden – Boston, Martinus Nijhoff Publisher, 2008.

Tramontano, L. (a cura). *Codice civile: Dottrina, giurisprudenza, esempi pratici. 21a ed.* Piacenza, La Tribuna, 2022.

Zweigert, K., Kötz, H. (Auth.). Weir, T. (tr.). *An Introduction to Comparative Law. 3rd Ed.* New York – Oxford, Clarendon Press, 1998.

⁷⁹ „A third party may require performance of a contractual obligation when its right to do so has been expressly agreed upon between the promisor and the promisee, or when such agreement is to be inferred from the purpose of the contract or the circumstances of the case. The third party need not be identified at the time the agreement is concluded“.

⁸⁰ „If the third party renounces the right to performance the right is treated as never having accrued to it“.

⁸¹ „The promisee may by notice to the promisor deprive the third party of the right to performance unless: (a) the third party has received notice from the promisee that the right has been made irrevocable, or (b) the promisor or the promisee has received notice from the third party that the latter accepts the right“.